

Saksbehandler: Gard Lindseth

Referanser:

MKR 29/07

MKR 40/07

MKR/AU 29/07

Saksdokumenter:

Ingen

Hovedområder i engasjementet for Midtøsten

På sitt møte i **mai 2007** uttalte MKR at Midtøsten-strategien ikke bør forsøke å samle hele Den norske kirkes engasjement i Midtøsten, men heller peke ut noen hovedsatsingsområder for Mellomkirkelig råd. I tråd med dette er tittelen på dokumentet endret til "hovedområder i engasjementet for Midtøsten". MKR bekreftet på sitt møte i mai at fokuset i dokumentet skal være på følgende tre områder: 1. Støtte de kristne kirkene i Midtøsten, med særlig vekt på kirkene i Det palestinske området. 2. Bidra i arbeidet med å skape fred med rettferdighet. 3. Bidra til religionsdialog mellom de ulike partene.

På sitt møte i **september 2007** ga Mellomkirkelig råd uttrykk for at de ønsker seg et dokument som ligner mer på en statusrapport, og som også gjør rede for hovedsatsingsområder og tanker om MKRs spesifikke rolle som kirkelig aktør. Som kirkelig aktør har MKR en oppgave i det å drøfte holdninger i Norge til land-problematikken i Midtøsten. Rådet sa videre at dokumentet i større grad bør referere til andre samarbeidsaktører som Kirkens Nødhjelp, Norges Kristne Råd, Norsk Misjon i Øst, Det lutherske verdensforbund, Middle East Council of Churches og Kirkenes Verdensråd. Det ble også påpekt at dokumentet klarere må presisere hvor bredt man skal forstå Midtøsten.

På MKR/AU-møtet i **desember 2007** ble flere av disse momentene gjentatt. I tillegg ble den religiøse motiveringen for landet diskutert. Hovedperspektivet med de tre delene (se over) ble bekreftet, men det ble også diskutert om det skulle være en del 2 – som er mer fokusert på konkret handling. Dokumentet bør ha et tidsperspektiv på 1-2 år og bør revideres fortløpende.

Forslag til vedtak

MKR vedtar teksten "Hovedområder i engasjementet for Midtøsten" som et styringsdokument for MKR som skal følges opp i de konkrete planene.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Dette vil innebære utgifter til reiser, besøk, kontakter og deltagelse i andre organisasjoners arbeid (KV/LVF). Det vil også innebære bruk av en vesentlig del av arbeidskraft og ressurser i staben, samt å dra veksler på og koordinere andres engasjement.

Dette er dels egne driftsmidler og ekstra prosjektmidler fra UD

Saksorientering

Store deler av Midtøsten sliter med betydelige utfordringer med tanke på økonomisk sikkerhet, fysisk trygghet og politisk stabilitet. Situasjonen er svært spent flere steder i Midtøsten. Fra Israel/Det palestinske området, Libanon, Irak, Saudi-Arabia eller Iran hører vi beretninger om krig, konflikt, politiske kriser, menneskerettighetsbrudd, okkupasjon, fattigdom og humanitære kriser. I kjernen av dette ligger det israelske/palestinske problemkomplekset som en underliggende og iblant manifest årsak til konflikt og ustabilitet i hele regionen.

Terrorangrepet mot World Trade Center i New York 11. september 2001, med den påfølgende USA-ledede kampen mot terrorisme med bl.a. militære aksjoner i Afghanistan, invasjonen og krigen i Irak, ulike terrorangrep i Vesten (Madrid, London), tilspissingen i relasjonene mellom USA og Iran har resultert i at noen taler om en sivilisasjonskonflikt mellom Vesten og islam. Det finnes krefter på begge sider som formidler og fremmer et slikt fiendebilde. Mange av de miljøer som ønsker å utvikle politisk islam med en sterk kritisk holdning til Vesten finnes i Midtøsten, men ikke bare der. Flere av de grupper som fremmer terror har sitt utgangspunkt eller tilholdssted der. Den uløste konflikten mellom Israel og Palestina er en stadig kilde til å nøre opp under et slikt konfliktbilde. Det er grunn til å kritisere en for enkel forståelse av Midtøsten som et område som generelt er fiendtlig til Vesten og til kristendom. Situasjonen er mye mer kompleks en som så, både politisk og religiøst.

I dette bildet er det blant annet viktig å peke på at det finnes et vesentlig kristent nærvær med flere kristne kirker i regionen. De bidrar til å nyansere ensidige forestillinger om det muslimske Midtøsten.

Ut fra Mellomkirkelig råds tidligere engasjement, på grunn av den generelt store interesse i norsk samfunnsliv og kirkeliv for situasjonen i Israel og Palestina, og med de forpliktelser som ligger i de viktige bånd som er knyttet til kirkene der, bør Mellomkirkelig råd fortsatt prioritere å ha sitt hovedfokus der. Det er også nødvendig å kunne konsentrere oss om noe. Likevel bør Mellomkirkelig råd sammen med andre partnere i noe større grad forholde seg til Midtøsten som helhet. Med Midtøsten mener vi i denne sammenheng primært de områdene som utgjorde det gamle ottomanske riket før dets oppløsning tidlig på 1900-tallet og hvor det fortsatt er et kristent nærvær: Israel, Det palestinske området, Egypt, Jordan, Libanon, Syria, Irak og Tyrkia.

Nedenfor presenteres de tre hovedsatsingsområdene for Den norske kirkes arbeid med Midtøsten:

Del I: Tre hovedsatsingsområder

1. De kristne kirkene i Midtøsten

1.1 Situasjonen

Kirkene i området har røtter tilbake til den første kristendom, mange av dem er rotfestet i en arabisk og orientalsk kultur. Noen av dem har dessuten en konfesjonell identitet som er knyttet til den vestlige kirke (romersk-katolsk, anglikansk, luthersk etc.) eller andre kirker (den gresk-ortodokse kirke). De fleste har gode kontakter med konfesjonelle søsterkirker og med økumeniske organisasjoner.

Det er flere grunner til at de kristne og kirkene i Midtøsten bør være et hovedfokus for Den norske kirkes arbeid og forhold til Midtøsten. Dette gir seg ut fra det faktum at vi er en del av den verdensvide kirke, dette er våre kristne brødre og søstre. Vi har relasjoner og kontakter her som forplikter oss til solidaritet og støtte. De kristne er, på grunn av ulike konflikter i området som har ført til ustabile økonomiske og politiske forhold, samt den tiltagende islamisering i flere land i Midtøsten, kommet i en nokså krevende situasjon. Dette fører blant annet til en økende og alarmerende emigrasjon av kristne fra Midtøsten. Det gjør at kirkene i regionen svekkes som kirkelige, etniske og kulturelle fellesskap. Deres mulighet for å vitne i ord og gjerning blir vanskeligere. Alle kristne kirker har sitt utgangspunkt i det som skjedde på de bibelske steder i denne regionen, med et særlig fokus i Israel/Palestina, men ikke bare der. Kirken som et verdensvidt og økumenisk fellesskap trenger på en særlig måte at det er kristne som ber og vitner om vår felles tro nettopp her, og at de bruker og tar vare på de hellige steder som tegn på kirkens budskap.

I tillegg til de nevnte grunner, er det viktig å bidra til å sikre et kristent nærvær i Midtøsten fordi kirkene ofte representerer klare holdninger til fred og rettferdighet i konfliktene. Det er derfor et viktig politisk mål med tanke på fred og forsoning at det kristne nærvær ikke svekkes. I Israel/Palestina bidrar kirkene til å skape et større bilde av det palestinske folks identitet og kamp for rettferdighet, og de gir et viktig bidrag til dialogen mellom religiøse ledere.

De kristne flytter fra hele Midtøsten. Ifølge anslag gjort under det ottomanske riket, utgjorde de kristne i 1914 hele 24 % av befolkningen i de områdene vi i dag kjenner som Israel, Det palestinske området, Egypt, Jordan, Libanon, Syria, Irak og Tyrkia. Tallene er usikre, men i dag antar vi at ikke mer enn 5 % av befolkningen i disse områdene er kristne. Den kristne emigrasjonen fra Midtøsten har vært stor de siste 10-15 årene, og situasjonen er særlig alvorlig i Det hellige land hvor en kan frykte at kirkene tømmes for lokale kristne. Siden 1948 har over 230 000 kristne arabere emigrert fra dagens israelske områder. Fra å representere nærmere 20 prosent av befolkningen ved slutten av 1. verdenskrig, er de kristne nå bare 1,5 prosent av befolkningen på Vestbredden. I selve Jerusalem by bor det i dag færre enn 10 000 palestinske kristne.

Når det gjelder årsakene til emigrasjonen, er det noen forskjeller mellom landene. Det synes imidlertid ikke først og fremst å være islamsk herredømme eller frykten for politisk islam og terrorisme som får folk til å flytte. Den primære grunnen ser ut til å være

økonomi og ønsket om et bedre liv. De fleste kristne i regionen har familie eller kontakter i vesten. De kristne har gjennomsnittlig høyere utdanningsnivå enn muslimene, og de ser at de har større muligheter for jobb og utvikling utenfor Midtøsten. Det er tydelig at den usikre politiske og svært forverrede økonomiske situasjonen i Palestina er en hovedårsak til at kristne emigrerer fra Palestina. Frykten for islamisering og tyngden av å bli en stadig mindre minoritet forsterker nok disse tendensene, men er ikke en hovedgrunn. Dette var konklusjonen etter en bred kirkelig delegasjons reise i området i april 2007, hvor blant annet biskopene i Borg og Stavanger deltok sammen med Kirkerådets direktør og representanter fra Mellomkirkelig råd. Det er tydelig at det på israelsk side er interesse i å framstille de kristnes emigrasjon som et resultat av muslimsk undertrykkelse av kristne i den palestinske befolkningen, noe som ikke gjorde den forståelsen av situasjonen mer troverdig.

Delegasjonsreisen fra Den norske kirke i august 2007 med biskopen i Oslo, Mellomkirkelig råds leder, representanter fra Menneskerettighetsutvalget og Norsk Misjon i Øst fikk et nærmere innblikk i situasjon i Syria og Jordan. Disse landene er i dag kanskje de to fredligste og tryggeste landene i regionen, og det er gode relasjoner mellom kristne og muslimer. Men når de kristne i disse landene ser seg rundt til urolighetene i Irak, Libanon og Palestina, vet de at de ikke kan føle seg helt trygge. De kristne i Syria takker i dag president Bashar al-Assad og i Jordan takker de kong Abdullah II for at de kan leve i fred og foredragelighet. Både president Al-Assad og Kong Abdullah II er opptatt av de kristnes situasjon, og ser med bekymring på at de kristne emigrerer. Tanken på hva som vil skje ved et eventuelt regimeskifte, er derfor en kilde til bekymring for de kristne i disse landene. I Irak hadde de kristne atskillig bedre vilkår under Saddam Hussain enn i dagens situasjon.

Noen av Midtøstens kristne har imidlertid større grunn til å flykte enn andre. Iraks kristne flyktet allerede etter Golfkrigen. Nå flykter både muslimer og kristne fra den pågående krigen, de fleste til Syria og Jordan. Noen, men på ingen måte de fleste, kommer seg videre til et tredje land, slik mange av dem ønsker.

I Egypt har den sterke innflytelsen fra islamske fundamentalister på den politiske situasjonen gjort at de koptiske kristne har kommet under sterkere press og flere restriksjoner. De koptiske kirkene utgjør en vesentlig gruppering i Egypt, og har en så lang historie at det er unaturlig å bare betegne dem som en "minoritet" slik man gjerne gjør fra vestlig hold. De har status som egyptere og egyptiske kirker lengre tilbake enn muslimer. Det samme gjelder i de fleste deler av Midtøsten.

De kristne palestinere befinner seg likevel i en særstilling i denne sammenheng. Over halvparten av alle kristne palestinere lever utenfor sine hjemtrakter. De kristne palestinere som er igjen i Israel/Palestina må leve under en ydmykende okkupasjon, på samme måte som resten av den palestinske befolkningen. De opplever veisperringer og murer som skiller dem fra mennesker de er glad i og jorda de dyrker. Hverdagen er krevende, arbeidsmarkedet vanskelig, særlig for de med høyere utdanning. I Jerusalem har arbeidsledigheten blant de kristne ligget på over 30 % i mange år. Videre er tilgangen til de hellige stedene et omfattende problem, for kristne som for muslimer. Det har vært vanskelig for de kristne i Jerusalem å få besøke Betlehem i jula, og det er ofte enda vanskeligere for de kristne i Betlehem å få innreisetillatelse til Jerusalem i påsken. I tillegg til disse problemene som okkupasjonen påfører dem, må de kristne nå også i økende grad bekymre seg for tendensene til at mer radikale muslimske grupper dominerer

i regionen og ønsker en sterkere islamisering. Hamas og ytterliggående islamistgrupper har fått sterkt fotfeste på Gaza og i noen grad også på Vestbredden.

Mennesker som lider trenger vår solidaritet og støtte uansett religiøs eller etnisk tilhørighet. Men, et kristent nærvær i Midtøsten er viktig av flere grunner. Kirkene i området utgjør i dag også en viktig ressurs for flere enn de som er kristne. Kirkene har utviklet sosiale tjenester som kommer hele befolkningen til gode. De driver barne- og ungdomsskoler, yrkeskoler, sykehus, klinikker, senter for handikappede og ungdomsaktiviteter. De kristne representerer moderate krefter og demokratiske, pluralistiske verdier – og utgjør således en viktig motvekt til andre mindre demokratisk og ekstreme strømninger i området. Noen vil også hevde at de kristne har en slags brobyggerrolle. I Israel og Det palestinske området utgjør de "den lille minoriteten" som ikke utgjør noen trussel verken politisk eller demografisk, verken for jøder eller muslimer. Kristendommen er idéhistorisk plassert mellom jødedom og islam, og de kristne lederne snakker høyt og tydelig om forsoning og fellesskapsløsninger.

Den kristne emigrasjonen fra Midtøsten bekymrer sterkt. Det er tragisk for kirkene og det er sterkt beklagelig for muslimene og jødene som bor der. Takket være et kristent nærvær i regionen må jøder og muslimer forholde seg til "den andre". Det fremmer toleranse og medmenneskelighet. Verken Midtøsten eller verdenssamfunnet som helhet er tjent med at Midtøsten tømmes for kristne. Skal de kristne fortsette å bli boende i regionen, må de se at det finnes fremtidshåp for dem der. Det er ikke lett å stoppe migrasjonen, men kirkene i Midtøsten ber om vår støtte og solidaritet i den situasjonen de befinner seg i. Den kristne kirke i Midtøsten i dag utgjør en viktig del av den lidende, kjempende og stridende Jesu Kristi menighet som krever vår oppmerksomhet og solidaritet. Men, skal vi gjøre noe for dem og sammen med dem, må vi gjøre det på deres premisser og lære å se situasjonen med deres øyne.

Vi må derfor skaffe oss mer kunnskap og bygge opp en større kompetanse om de kristne kirkene i Midtøsten, deres levekår og deres misjon slik de selv ser den. Det er avgjørende at vi har kontakter som formidler vår støtte og gir god forståelse av situasjonen. Det er viktigst å ha relasjoner til de enkelte kirker, men også til økumeniske organer og tiltak som The Middle East Council of Churches og Jerusalem Interchurch Center.

1.2 Norsk kirkelig innsats

Mellomkirkelig råd er en partner for The Evangelical-Lutheran Church in Jordan and the Holy Land (ELCJHL) innenfor deres årlige rundebordkonferanse (COCOP), og Borg bispedømme har en vennskapsavtale med denne kirken. Tunsberg bispedømme har en slik avtale med den koptiske kirke i Egypt. På denne måten har vi gode og sterke personlige kontakter. Det bør vurderes om flere bispedømmer skal ha kontakter med kirker i regionen.

En rekke norske kirkelige aktører har et arbeid i regionen. Kirkens Nødhjelp har vært en viktig aktør gjennom sitt katastrofe- og utviklingsarbeid gjennom mange år, og har nå en egen representant i området med kontor i Jerusalem. KN har bidratt til å styrke kirkenes institusjoner innen utdanning og helse, og diverse andre tiltak som styrker det kristne nærvær. Det er nært samarbeid med KN om disse spørsmålene.

Den norske Israelmisjon har hatt et langvarig engasjement for misjon for jøder og arbeid blant kristne (messianske) jøder, med menighetsrettet arbeid og Caspari studiesenter i Jerusalem. Det har vært et samarbeid med Det lutherske verdensforbund med tanke på bruk av kirkebygg i Israel. Det har også vært noen tiltak for å bygge kontakter mellom ulike kristne grupper i Israel og de palestinske områdene. Det er for tiden en uavklart relasjon mellom Israelmisjonens arbeid, de grupper og menigheter de støtter og den lutherske kirke i Det hellige land.

Norges Kristne Råd har etablert et sterkere økumenisk engasjement for solidaritet med de kristne i Israel/Palestina. Det har skjedd gjennom flere delegasjonsreiser, kontakter og formidling av kunnskap. Det har også vært gjort et teologisk arbeid om årsakene til konflikten. Norsk Misjon i Øst har særlig engasjert seg i de kristnes situasjon i land med sterkt muslimsk preg, og i forhold til kristne flyktninger i regionen – særlig fra Irak. På ulike måter har NMØ tatt opp spørsmål som gjelder religionsfrihet og menneskerettigheter. Andre organisasjoner som bibelselskapet, Den evangelisk-lutherske frikirke, KFUK/M og kvekerne har drevet et utstrakt solidaritetsarbeid overfor kirke og folk i regionen, ofte i samarbeid med sine søsterorganisasjoner der.

Gjennom Det lutherske verdensforbund har DNK vært engasjert i støtten til kirkene. Helt siden opprettelsen har LVF hatt et engasjement for humanitært arbeid og “advocacy” i de palestinske områdene. Det har vært knyttet til den lokale lutherske kirke, men også hatt et visst selvstendig preg. I dag er det svært nært samarbeid med ELCJHL fra LVFs side, og det legges stor vekt på å løfte fram de kristnes situasjon gjennom LVFs engasjement.

Stiftelsen Oljeberget ble opprettet i 2000 for å være en kanal for støtte til og lobbyarbeid for LVFs sykehus på Oljeberget i Jerusalem, Augusta Victoria Hospital. Dette arbeidet utføres i et samarbeid med KN, Kirkens Bymisjon, Betanien Bergen, KFUM/K og Norges Kristne Råd. Det har vært overført betydelig beløp fra norske myndigheter for å sikre sykehusets finansielle basis, eiendom og bygningsmasse, medisinske utvikling og mulighet til å betjene den palestinske befolkningen under svært vanskelige forhold. Det arbeides også gjennom denne stiftelsen i samarbeid med tyske og nordiske kirker for å utvikle eiendommen slik at den også kan gi kristne familier i Øst-Jerusalem boliger i et meget vanskelig boligmarked og dermed dempe behovet for å emigrere.

2. Den politiske situasjonen

Situasjonen i Israel/Palestina er helt fundamental for å forstå den politiske situasjonen i de andre landene i Midtøsten. I krigen som fulgte etter at staten Israel ble etablert i 1948, flyktet mellom 600.000 og 900.000 palestinere og endte opp i arabiske naboland. Den 11. desember 1948 vedtok FN resolusjon 194 som sa at flyktningene som ønsket å vende tilbake til sine hjem og leve i fred med sine naboer burde få lov til å gjøre det snarest mulig. 60 år senere er fortsatt rundt halvparten av hele den palestinske befolkningen registrert som flyktninger. Rundt hver tredje flyktning lever i en av de mange leirene i Jordan, på Vestbredden, i Gaza, i Libanon og i Syria. De er avhengig av almisser fra sine velgjørere, fra FN og fra ikke-statlige organisasjoner.

Etter 60 år med okkupasjon er det fysiske, økonomiske og menneskelige grunnlaget for en palestinsk stat særdeles vanskelig. 78 prosent av det som var palestinsk territorium under det britiske mandatområdet opprettet etter første verdenskrig ligger nå under

israelsk kontroll. I 2002 begynte Israel å bygge en barriere som den israelske regjeringen omtaler som "Sikkerhetsgjerdet". Offisielt var formålet å hindre infiltrasjon av palestinske terrorister som forsøkte å ta seg inn i staten Israel. Barrieren var tenkt å løpe rundt grensen mellom Vestbredden og Israel, men store deler av barrieren går nå også inne på selve Vestbredden. Der omringer den bl.a. israelske byer og veier, og sperrer palestinske byer og områder ute. Sikkerhetsgjerdet, som nå mer og mer ser ut som en sikkerhetsmur har blitt kraftig kritisert av de internasjonale samfunn. Muren bør ser på som en ren anneksjon fra Israel sin side.

Mellomkirkelig råd har på ulike måter og gjennom uttalelser og vedtak formidlet en tydelig posisjon i den palestinsk/israelske konflikten; at Israel må trekke seg ut av det okkuperte områdene og at begge parter må respektere inngåtte avtaler og internasjonale lovgivning. Den norske regjeringens anerkjennelse av den palestinske samlingsregjeringen, gjør Norge til en strategisk viktig aktør i konflikten og føyer seg inn i en tradisjon i norsk politikk, fra osloavtalen av, hvor vi sørger for å ha kontakt med begge parter i konflikten. Den norske regjeringens involvering i konflikten, gir også Den norske kirke en viktig politisk kanal her hjemme som kan utnyttes. Kontakten med Utenriksdepartementet om Augusta Victoria Sykehuset på oljeberget og om situasjonen for de kristne i Midtøsten har vært positiv. Den har bekreftet at regjeringen ser Den norske kirkes engasjement og arbeid i dette området som viktig.

Delegasjonene fra Den norske kirke som besøkte Syria, Jordan og Det hellige land i april og august 2007 fikk bekreftet den oppfatning at den amerikanske utenrikspolitikken er uheldig for regionen og for de kristne spesielt. Kirkelederne vi møtte var enige om at okkupasjonen av Irak har gjort det vanskeligere å være kristen i Midtøsten. Når retorikken mot Iran øker i styrke, og mulighetene for en militær invasjon kommer nærmere, bygges ikke bare opp agitasjon mot vesten i disse landene. Den gjør også at Midtøstens kristne i økende grad blir assosiert med den amerikanske administrasjonen og det kristne vesten. Det er sterkt behov for å nyansere ensidige fremstillinger og forenklinger som legger opp til "sivilisasjonskonflikt". Med den amerikanske utenrikspolitikken lider de kristne, og på sikt kan en slik politikk øke emigrasjonen og dermed bidra til å omdanne regionen til en monokulturell muslimsk region.

Situasjonen i De palestinske områdene, og Gaza spesielt, er alarmerende. Opptrappingen av volden har allerede kostet mange mennesker livet og truer med å forverre en allerede kritisk humanitær situasjon. Volden i Gaza undergraver den palestinske samlingsregjeringens forsøk på å normalisere forbindelsene til det internasjonale samfunn og president Abbas' politiske dialog med Israel. Det er grunn til å frykte at den siste tids opptrapping av konflikten vil svekke muligheten for en videreføring av den politiske dialogen mellom Israel og palestinerne. Partene må derfor oppfordres til å gjøre sitt ytterste for å iverksette tillitskapende tiltak og således berede grunnen for fremtidige fredsforhandlinger.

Den norske kirke er ingen betydelig aktør i fredsprosessen i Midtøsten. Men vi kan spille en viktig rolle her hjemme i forhold til den norske offentligheten og i kristne miljøer. Ved å kommunisere et sannferdig bilde av hva som skjer og fortelle om hvilke veier som fører til fred, kan Den norske kirke spille en viktig opinionsdannende rolle. Den norske kirke må særlig utfordre de miljøer som hevder at Israel har en guddommelig rett på områder som går langt utover dagens grenser. Den norske kirke må derfor stadfeste at norske kristne først og fremst har et ansvar for å arbeide for fred i Midtøsten.

Kirkenes Verdensråd opprettet i juni 2007 et økumenisk fredsforum for Israel- Palestina. Med dette forumet vil Kirkenes Verdensråds på det internasjonale kirkefelleskapets vegne være talsmann for de kristne kirkene i Israel og Palestina, bidra til å styrke deres rolle i befolkningen og være brobyggere for en rettferdig fred i den vanskelig konflikten. Ved at generalsekretær i MKR Olav Fykse Tveit leder en styringsgruppe for dette forumet, vil Den norske kirke sitte tett på de beslutninger som tas i KVs regi for å jobbe for en fredelig løsning på konflikten.

3. Dialog- og menneskerettighetsarbeidet

Mellomkirkelig råd har over lengre tid vært sentral i religionsdialogen mellom jødiske, kristne og muslimske ledere. Trond Bakkevig har drevet dette arbeidet på vegne av Mellomkirkelig råd. En utfordring er imidlertid å gjøre denne dialogen til noe mer enn bare en dialog på lederplan, men at den også får ringvirkninger nedover til sivilbefolkningen og ikke minst – inkluderer kvinnene.

Kirkelige aktører kan være med på å fremme dialog og brobygging. Mellomkirkelig Råd er en del av den norske deltakelsen i KVs økumeniske ledsagerprogram (EAPPI) i Palestina og Israel. Det trengs nå en sterkere innsats fra norsk side for å bidra med flere ledsagere til dette programmet. EAPPI- programmet gjør en særlig viktig jobb for menneskerettighetene i regionen. Muren rundt Betlehem og stengingen av Jerusalem skaper store problemer for palestinerne. Den norske kirke kan bidra ytterligere i menneskerettighetsarbeidet ved å knytte kontakter med både israelske og palestinske freds- og MR-organisasjoner som arbeider mot okkupasjonen og for palestineres rettigheter. Flere norske kirkelige aktører er involvert på ulike måter i dialog og menneskerettighetsarbeid.

Det vil også være viktig å dra veksler på det dialogarbeidet som allerede er bygget opp i Norge mellom Mellomkirkelig råd og Islamsk råd. Gjennom våre muslimske venner i Norge kan vi knytte nye kontakter i Midtøsten, og det kan etableres nye relasjoner mellom kristne og muslimer. Mye har vært sagt og skrevet om møtet som Den norske delegasjonen til Midtøsten hadde med den muslimske lederen Al Queradawi etter karikaturstriden vinteren 2006. Det er like fullt interessant å se hvordan det norske dialogarbeidet var nyttig for å få kontakter i Midtøsten og at den "norske modellen" kunne fungere som et eksempel på hvordan dialogarbeid kan drives.

Det er ikke enkelt å jobbe for menneskerettigheter og demokrati i Midtøsten. I den norske kirkelegasjons reise til Midtøsten i august 2007 møtte vi blant annet stor-muftien av Syria. Der ble det diskutert menneskerettigheter, religionsfrihet og retten til å konvertere fra en religion til en annen drøftet. For kristne menigheter og familier er det smertelig at kristne som gifter seg med muslimer tvinges til å konvertere til islam, mens konvertering den motsatte vei er umulig, slik blandete ekteskap også er en umulighet. Stor-muftien har imidlertid gitt sin prinsipielle støtte til de fundamentale menneskeretter i FNs konvensjoner, også til religionsfrihet og retten til å velge religion.

Spørsmål vedrørende religionsfrihet og retten til å konvertere drøftes nå i flere arabiske land, ikke minst etter at noen konkrete tilfeller er kommet opp for egyptiske domstoler og stor-mufti Ali Gomaa i Egypt tok opp spørsmålet. Det vakte også betydelig oppsikt, men

også interesse da den norske delegasjonen til Midtøsten i august 2007 fortalte om fellesuttalelsen fra Islamsk Råd og Mellomkirkelig Råd for Den Norske Kirke om retten til å konvertere. Det vil nok ta tid før den prinsipielle støtten til full religionsfrihet, også retten til fritt å kunne velge religion, får gjennomslag – ikke bare i lovgivning, men i samfunnsmessig praksis, i landene i Midtøsten.

I arbeidet med å bygge opp og utvikle det sivile samfunn i sine land med fundamentale menneskerettigheter ønsker de kristne kontakt med kristne søsken i andre land, men de ønsker samtidig at det skal skje ut fra den kontekst og med de forutsetninger som ligger i deres egen kultur. Det krever også sensitivitet fra vår side, når vi ønsker å bruke politiske kanaler i arbeidet med menneskerettssituasjonene i disse landene.

DEL II: Handling/oppfølging

1. De kristne kirkene: Aktuelle oppfølgingspunkter for Den norske kirke nasjonalt og lokalt:

- Vurdere kirkelige delegasjonsreiser til flere av landene i Midtøsten
- Delta i og støtte opp under KVs program for Palestina/Israel med tanke på støtte til de lokale kirker
- Bidra til LVFs arbeid med å sikre den kristne minoriteten i Jerusalem boliger
- Bidra til ELCJHLs kirkelige arbeid og skolearbeid, i samarbeid med KN
- Utvikle og styrke kontakten med de lokale menighetene gjennom bispedømmenes kontakter, særlig i Borg
- Bruke ulike anledninger til å skaffe norsk kirkelig offentlighet mer kjennskap til og forståelse for de kristnes situasjon, særlig Israel/Palestina
- Legge til rette for profilerte kirkelige besøk til Norge:
  - besøk i Oslo i april av melkittenes erkebiskop Houry
  - besøk på KM 2008 av biskop i den lutherske kirke, Munib Younan, eventuelt også av unge kristne fra området
  - besøk på Olavsdagene i Trondheim 2008 i forbindelse med kulturelle arrangement med besøk fra Palestina
- Utveksling av ungdomsgrupper mellom kristne i Norge og Syria i løpet av våren 2008. Arbeides koordineres av Razek Siriani (MECC, Syria) og Freddy Knutsen (Hamar Bispedømme)
- Oppfordre norsk kristne til å bli kjent med kirkelivet i regionen;
  - samarbeide med reiseselskapene om å tilrettelegge for kristne feriereiser til regionen
  - jobbe for at flere kristne benytter palestinske gjestehus og hoteller når de reiser på pilegrimsreise til Jerusalem og Betlehem. Jerusalem Inter Church Centre kan også benyttes her
  - gjøre brosjyren "kristne gjestehus i Midtøsten" bedre kjent
- Planlegge og arrangere en konferanse i Oslo med temaet minoriteter i Midtøsten høsten 2009, i samarbeid med MF og fredsforskningsinstituttet PRIO

2. Den politiske situasjonen: Aktuelle oppfølgingspunkter fra Den norske kirke:

- Bidra i den norske offentligheten til å gi et sannferdig bilde av den israelsk/palestinske konflikten – historisk og aktuelt
- Bidra til en bredere kirkelig forståelse av de etiske og teologiske problemstillinger som reises i møte med den aktuelle konflikten i Israel/Palestina. Dette er særlig et viktig arbeid for NKR og TN
- Jobbe gjennom Kirkenes Verdensråd med felles kirkelige initiativ til å presse på politikere i USA og Vest-Europa for å få til en fredelig løsning på konflikten
- Samarbeide med norsk UD og den lutherske kirken i Jordan og det Hellige Land for å gjøre situasjonen under okkupasjonen lettere for palestinerne. Utnytte mulighetene som gis på eiendommen LVF disponerer på Oljeberget gjennom Stiftelsen Oljeberget.
- Advare mot en politikk som bygger opp til sivilisasjonskonflikt mellom Vesten og det muslimske Midtøsten
- Lage en bredere uttalelse om Midtøsten som berører de politiske og teologiske sidene ved konflikten
- Engasjere seg i situasjonen til de irakiske flyktingene

3. Dialog- og menneskerettighetsarbeidet: Aktuell oppfølging i Den norske kirke:

- Videreføre arbeidet med å fasilitere det interreligiøse rådet i Jerusalem
- Videreutvikle dialogarbeidet mellom Mellomkirkelig råd og Islamsk råd også i forhold til spørsmål knyttet til Midtøsten.
- Rekruttere flere norske til KVs ledsagerprogram i Israel og Palestina. En styringsgruppe for prosjektet er etablert i Norge
- Opprette kontakt med MR-relaterte aktører på israelsk og palestinsk side
- Jobbe for religionsfrihet i ulike land i Midtøsten i samarbeid med de lokale kirker